

MEKTEB
(bk. MEKTEP).MEKTEB
(مکتب)

1891-1898

yılları arasında yayımlanan
eğitim ağırlıklı edebiyat ve fen dergisi.

Başlangıçta okul çağındaki gençlere yönelik olarak rüşdiye ve idâdî programlarına uygun biçimde yayımlanan dergi maceralı bir neşir hayatından sonra edebî hüviyet kazanmıştır. İkinci yılın sonunda beş aylık bir aksama ve Şubat 1896'da bir haftalık kapatılma dışında kesintisiz olarak beş yıl beş ay süresince 211 sayı çıkarılan derginin yayım hayatı şöyledir: 1. sene: Haftalık, sayı 1-52; 26 Temmuz 1307 – 20 Temmuz 1308 (7 Ağustos 1891 – 1 Ağustos 1892); 2. sene: On beş günlük, sayı 53-100; 27 Temmuz 1308 – 19 Temmuz 1309 (8 Ağustos 1892 – 31 Temmuz 1893); 3. sene: On beş günlük, I. cilt: Sayı 1-26 (14. sayıdan sonrası II. cilt); 30 Kânunuevvel 1309 – 2 Mart 1310 (11 Ocak 1894 – 14 Mart 1894); 4. sene: Haftalık, III. cilt: sayı 27-39; 16 Mart 1311 – 7 Eylül 1311 (28 Mart 1895 – 19 Eylül 1895); IV. cilt: Sayı 1-52; 14 Eylül 1311 – 12 Eylül 1313 (26 Eylül 1895 – 24 Eylül 1897); 5. sene: Haftalık, V. cilt: Sayı 53-72; 19 Eylül 1313 – 30 Kânunusani 1313 (1 Ekim 1897 – 11 Şubat 1898). *Mekteb*'in 100 sayıdan meydana gelen ilk devresi tamamen eğitici ve öğretici nitelikte olup üçüncü yıldan itibaren giderek edebî bir hüviyet kazandığı görülmektedir. Sahibi Karabet Efendi olan dergi bu yıllarda basına uygulanan sansür dolayısıyla yayım hayatı süresince siyasetten uzak durmuştur.

İlk döneminde derginin başmuharriri Reşad dil ve inşâ yazıları; Mehmed Hâlid Fransızca'dan çeviriler; Ahmed Râsim, Mehmed Celâl ve Hüseyin Cahid (Yalçın) öğretici hikâyeler; Şerefeddin Mağmûmî sağlık konuları; Sâlih Zeki fennî eğlenceler ve çeşitli sorularla dergiyi öğrencilerin ilgiyle takip edeceği bir yayın haline geti-

rirler. Aynı şekilde "Ahlâk" başlığı altında çocuklara millî ve mânevî değerleri aşılamak amacıyla kaleme alınan hikâyelere de yer verilir. Derginin bu devrede edebiyatla ilgisi Ahmed Râsim, Mehmed Celâl ve Hüseyin Cahid gibi müellifler tarafından yazılan hikâyeler çerçevesindedir. Diğer yazarları arasında Ali Muzaffer, İbrâhim Aşkı ve Mazhar bulunmaktadır. Bu dönemde dergi daha çok eğitim alanında önemli bir görevi yerine getirmiş, bilgiyle oyunu, eğlence ile hikâye ve resmi bir arada vermiştir.

Ocak 1894'te İsmâil Hakkı'nın (Âlişanzâde) başmuharrirliğinde daha hacimli olarak ve daha zengin sayılabilecek bir muhteva ile yayıma başlayan derginin ikinci devresi Türk edebiyatının gelişmesi ba-

kimından önem taşımaktadır. Derginin çıkış amacı her ne kadar Şark kültürüne ve eski edebiyata yakın gibi görünse de Batı kültürü ve edebiyatıyla ilgili bir bölüm bulunmaktadır. Burada edebiyat tarihlerinden yapılan tercümeler yanında hikâye ve roman çevirileri, Batı müzikisi üzerine yazılarla Şark ve Garp müzikisini mukayese eden yazılara da yer verilmiştir.

Mekteb'in bu dönemde de zaman zaman tarih, gramer, ziraat ve kimya konularında yayımlanan yazılarla okul dergisi hüviyetini tamamen kaybetmediği görülmekle beraber edebiyata daha fazla yer ayırdığı dikkati çeker. Edebiyat sütunlarında Andelib (Faik Esad), Sâmih (Rifat Bey), Muallim Feyzi, Hüseyin Dâniş (Pedram), Adanalı Ziyâ, Müstecâbîzâde İs-

۲۷ قوز ۱۳۰۸ عدد: ۵۳

ایکینجی سنه

مدیریت

۱۳۰۷

اداره خانه و مطبعه سی:
استانبولده باب عالی جاده-
سندہ قرہ بت کتبخانہ سی
قونولسایان اوراق کری
ورلر

بدل اشترا:
برستہ لکی (پوستہ اجرتیہ) ۳۵
آلانی آلفی ۲۰
سختہ سی ۴۰ پارہ یہ

پازار ایرتہ سی

۱۵ محرم

مکتبہ

لزوم کوردیکمز، ایجابندہ تشبث الہدیکمز بعض خصوصاتی تبدلدمک ایستہرز.

بولزومی بزم حس ایستہرن شی، مکتبک ایستدای فخرندہ انخدا الہمش اولدشیز مسلکی یواش یواش تبدل الہمدرک بر چوئکمرچہ ایسہ یارامایہ چی، یاخود مکتبلردہ درس اولہرق اووق۔ ندیفی جہتہ بکدہ لزوم کوردیمہ نیک مقلہ لرلہ درس کتابلری طرزندہ * مابعد * لی وسورکلی بحشر یازمش برطر فدن دہ بعض اکٹیلہ بحشری ترک و اوال الہمش اولمقلغزک ارباب مطالعہ نزدندہ خوش کوردیمہ به باشلامش اولسیدرکہ بودای، اولان اخطارات الہدہ آلاشلشدہر.

فی الحقیقہ، مکتبیزی الک زیادہ اووقمہ رغبت کوسرتنر مکتب ایستدای و رشیدیہ شا کردانی اقتدیزدہر، بونر ایسہ اولہ ذوقلریشہ موافق اولمایان، ہلک کتاب طرزندہ اوزون وسورکلی اولان شیرلی ایستہر یولر.

برعمرک، باخصوص بزم کبی، اولادوطنک استفادہ لریشہ چالشہبی وظیفہ ایتمیش اولان خدمتکاران مطبوعاتک الک زیادہ دقت ایسہ جکلری نقطہ اصحاب مطالعہ نک آرزولر بہ خدمتدن عبارت

افادہ خصوصہ — مقالہ خصوصہ — تاریخ عوی:
۱۹ — لسان: مقالہ ۱ — انشا — قوزمورافیا:
مقالہ ۱۱ — سیس درسباری [مابعد عدد ۵۲] —
چیک — غائب اولشی برائلہ، امرقادہ خانہ لک ارتقای

افادہ خصوصہ

«مکتب» مزک، نظر مطالعہ کرہ عرض اولان بولسہ سی، لہلہلجہ ایکینجی سنہ انتشاریک الہلک جزئیدہر.

بو موقت، کندای امکمزک مکافاتی اولقدن زیادہ کوسرتدیکمر رغبتک ترمسی، بودہ محضا ولی نعمت اعظم، آب اشفق وارحم پادشاهز اقتدیز حضرتلرینک ترقی معارف جہتہ معطوف اولان علو ہمت ملوکالہ لرسک اثر فیض شامیلیدہر. بئارہ علیہ، اوللا اوپادشہ دل آکادہ اقتدیزک — ہر زمان اداسی اوزرمزہ فرض اولان — ازادیاد عمر وشوکت ہایولنری دعاسی بو وسیلہ الہدہ تکرار ایدرز؛ ثانیاً سزمدہ متدارانہ تشکر الہدکدن صوکرہ رغبت واقعہ کرک قیحت و اہمیتی نسبتندہ اصلاحنہ

met Bey, Halil Edib, İsmâil Safâ, Besim, Münir, Sürüş, Nûreddin Avni, Mehmed Şevki gibi şairlerin şiirleri; Fâik Esad'ın Fars edebiyatıyla ilgili makaleleri; İsmâil Hakkı'nın Batı edebiyatçılarından yaptığı tercümeler; Halid Ziya (Uşaklıgil) ve Ahmed Râsim'in edebî, Rızâ Tevfik'in felsefî yazılarıyla okul dergisi olmaktan çıkıp edebî bir hüviyet kazanır. Ancak dergi, bu devrede daha çok eski edebiyat taraftarlarının bir araya geldiği bir yayın organı görünümünü kazanmış, bazı divan edebiyatı şairlerinin eserlerine de yer vermiştir.

Derginin edebî hüviyetini belirleyen yönetici kadrosunun sık sık değişmesiyle edebiyat anlayışı da değişmekte, zaman zaman Batı, zaman zaman Doğu kültürü ve edebiyatına ait tercüme ve yazıların ağırlık kazandığı dikkati çekmektedir. Meselâ 3. sayı ile birlikte Ahmed Efendi imzasıyla tercüme edilen Zemahşerî'nin *Mukaddimetü'l-edeb*'inin tefrika edilmesi okuyucular arasında memnuniyet uyandırmış, 9. sayıdan itibaren Ahmed Midhat Efendi ile Şeyh Vassî arasında "lâ-melif" konusunda cereyan eden tartışma dergiye ilgiyi arttıran diğer bir unsur olmuştur. Bu dönemde Ziver, Hüseyin Dâniş, Nûreddin Avni, Tevfik Lâmi, Nûreddin Râmi gibi şairlerin şiirleriyle derginin edebî görünümünü daha da değiştirdi.

IV. cildin ikinci yarısından itibaren Mazhar ile Müstecâbîzâde İsmet'in sorumluluğunda yayımlanmaya başlanan dergi, giderek yeni edebiyatın ağırlığını hissettirmeye başladığı bir edebiyat dergisi özelliği kazanır. Dönemin genç şairlerinden Cenab Şahabeddin'in 21. sayıdan itibaren düzenli biçimde her hafta bir şiirinin çıkmasıyla birlikte Şubat 1896 tarihi dergi için bir dönüm noktası teşkil eder. Onunla beraber yeni şiir anlayışına taraftar şairlerden Menemlizâde Mehmed Tâhir, Hüseyin Suad, Halil Edib, Tevfik Fikret, Hüseyin Sîret, Ahmed Kemal, Zaimzâde Hasan Fehmi ve İsmâil Safâ şiirleriyle dergide yer alırken 47. sayıdan itibaren Mehmed Rauf ile Hâlid Ziya'nın da katılmasıyla *Mekteb* tamamen bir edebiyat dergisi olur.

9 Nisan 1896 tarihli 28. sayıda "İstimzâc-ı Edebî" başlığı altında okuyucuların mektuplarıyla katıldığı bir köşe açılır ve burada eski ve yeni şairlerden "mısra-ı berceste" seçimi yapılır. Daha sonra aynı köşede Osmanlı imlâsının nasıl olması gerektiği konusunda okuyucuların görüşlerine yer verilir. Yine okuyucular arasında yapılan bir anketle en iyi şairler seçilir. 53. sayıdan itibaren Mehmed Rauf edebiyat

tarihi yazıları, tenkitleri ve mensur şiirleriyle, C(im) Niyâzi yabancı edebiyat tarihi yazıları, Rauf Zâtî felsefî yazıları, Hâlid Safâ edebiyat üzerine yazıları, Hâlid Ziya uzun bir hikâyesiyle derginin yazı kadrosuna katılır. Bu dönemde Halil Edib (edebî şahsiyetler), Necib Âsım (dil konularında yazılar), Cemil Zeki (Zola'dan tercümeler), Ahmed Râsim'in (sohbet yazıları) yanı sıra Ali Seydi Bey, Ali Suad Besim, Abdullâh Cevdet, Mehmed Âkif, H. Nâzım, Nûreddin Ferruh ve Safvet de şiirleriyle dergide yer alır.

Mekteb 11 Şubat 1898 tarihli 72. sayısıyla yayımına son verir. Bunda, derginin şair ve yazar kadrosundan önemli bir kısmının *Servet-i Fünûn*'a geçmesi büyük rol oynar. Bu sayıda yapılan açıklamada, derginin özellikle son yıllar içerisinde yeni edebiyat örneklerine sayfalarını açtığı belirtilerek Türk edebiyatının gelişmesi yolunda elden gelen gayretin gösterildiği ifade edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebî Hâtıralar*, İstanbul 1935, s. 56-65; Halit Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl*, İstanbul 1969, s. 371-373, 400, 403-405; Hasan Duman, *Katalog*, s. 250; Cem Şems Tümer, *Mektep Mecmuası: Tahlilî Fihrist, İnceleme ve Seçilmiş Yazılar* (yüksek lisans tezi, 1994), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "1896'da Bir İmlâ Anketi", *TDL*, sy. 529 (1996), s. 26-28; a.mlf., "Mektep Dergisi Hakkında Yapılan Çalışmalara Dair Bazı Dikkatler", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 21, Erzurum 2003, s. 323-337; Necat Birinci, "Mekteb", *TDEA*, VI, 229-230.

ABDULLAH UÇMAN

MEKTEB-i HARBİYYE

(bk. HARBİYE).

MEKTEB-i MAÂRİF

(bk. DÂRÜLMAÂRİF).

MEKTEB-i SULTÂNÎ

(bk. GALATASARAY
MEKTEB-i SULTÂNİSİ).

MEKTEB-i TIBBİYYE

Modern tıp eğitiminin
verilmesi amacıyla
1827'de İstanbul'da kurulan
askerî mektep.

Hekimbaşı Behcet Mustafa Efendi'nin, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'ye hizmet edecek tabip ve cerrahların yetiştirilmesi amacıyla II. Mahmud nezinde yaptığı girişim sonucunda kuruldu. Belgelerde adı Tıbhâne-i Âmire, Dârü'ttîbb-ı Âmire şeklinde geçer. Günümüzde tıp bayramı olarak kutlanan 14 Mart'ta Behcet Mustafa Efendi'nin nazırlığında Şehzadebaşı'ndaki Tulumbacıbaşı Konağı'nda öğretime başladı. Dört sınıflı olarak planlanan okulun ilk öğrencileri Asâkir-i Mansûre acemilerinden veya yetenekli gençlerden seçildi. Bu arada Süleymaniye Tıp Medresesi'nden pek çok talebe Mekteb-i

Galatasaray Mekteb-i Tıbbiyye-i Şâhânesi'nin 1839 tarihli bir resimden faydalanarak Süheyl Ünver'in yaptığı çizimi

